

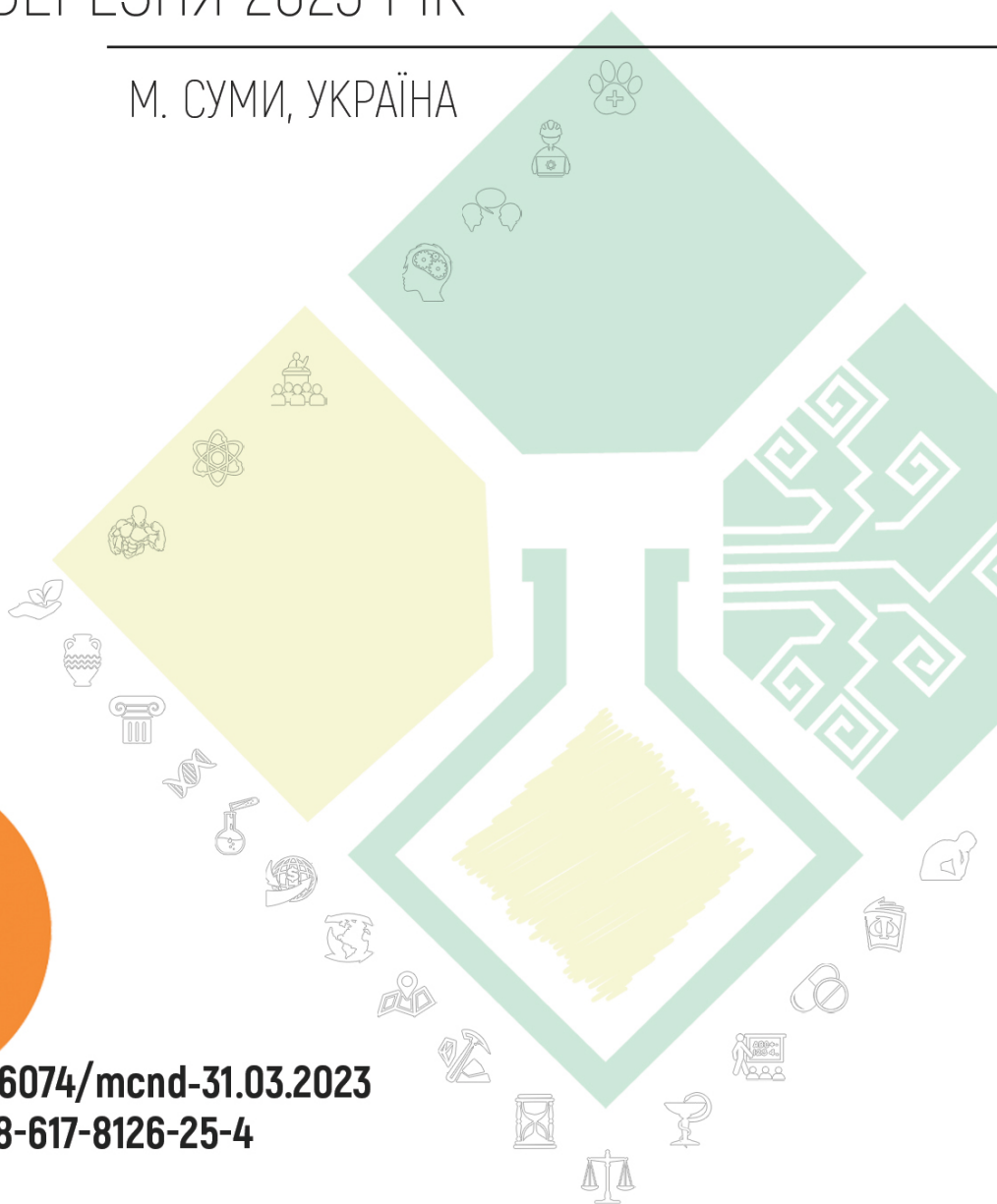
НАУКОВІ ТРЕНДИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

I 31 БЕРЕЗНЯ 2023 РІК

М. СУМИ, УКРАЇНА

DOI 10.36074/mcnd-31.03.2023
ISBN 978-617-8126-25-4

ВНЕСОК В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО В РОЗВИТОК МЕТОДОЛОГІЇ ОСОБИСТІСНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТА-МЕДИКА

Гирия Олена Максимівна

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри госпітальної педіатрії
Запорізький державний медичний університет, Україна

Ярцева Марія Олександрівна

кандидат медичних наук, асистент кафедри госпітальної педіатрії
Запорізький державний медичний університет, Україна

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський визначав такі головні елементи формування особистості: учення, праця, краса, моральність, переконання та знаходження в колективі. Всі сторони виховання - ідейне, розумове, моральне, фізичне, трудове, естетичне - для Сухомлинського були важливі саме в тій мірі, в якій вони впливають на духовний світ дитини. «Немає в світі нічого складнішого і багатшого за людську особистість, - говорив Сухомлинський, - її всебічний розвиток, моральна досконалість» [1]. Спадщина великого педагога, гуманіста В.О Сухомлинського є зразком формування особистості, її громадянських якостей і життєвої позиції. На думку науковця Н. Ревнюка, Сухомлинський був сміливим новатором в області оновлення змісту освіти. Навчально-виховний процес у своїй школі він органічно інтегрував з усім найкращим у досвіді української народної педагогіки. В своїй освітньо-виховній діяльності Сухомлинський як педагог «...оперував не тільки науковими категоріями, а й художніми образами», чим підняв науку про виховання до мистецтва виховувати. Ідеї В.О. Сухомлинського щодо того, що «у вихованні всебічно розвиненої людини взагалі немає нічого другорядного, все тут важливо, і коли щось втрачено або зроблено неправильно, руйнуються основи гармонії, якою є всебічний розвиток як єдине ціле», залишаються надзвичайно актуальними [2]. При цьому, зауважує дослідниця доробку великого педагога О. Сухомлинська, беззаперечним є твердження, що саме Василь Олександрович першим звернувся до моральної проблематики (1961), ціннісного виміру шкільного життя [3].

Важливо, що першочерговим у Сухомлинського стало одне із завдань виховання, а саме формування у дитини особистого ставлення до навколишньої дійсності, розуміння своєї справи і відповідальності перед рідними, близькими, товаришами, суспільством, а також перед своєю совістю, через особисте. У поєднанні з ним здійснюється і соціальна орієнтація людини. Розуміючи, що успіх багато в чому залежить від взаємин вчителя та учнів, він визначив ті принципи і правила, яким має слідувати педагог в своїй професійній майстерності [4]. Ці настанови актуальні й у формуванні відносин «викладач-студент».

Як зауважує дослідник Є. Князев, «стверджуючи, що роки дитинства – це, насамперед, виховання серця, народний учитель вважав формування моральності підростаючого покоління найважливішою метою і цінністю освітньої системи». Надаючи особливого значення посиленню істинного авторитету педагога у навчально-виховному процесі, Сухомлинський постійно вирішував складне завдання розвитку моральних почуттів дітей. Він справедливо вважав, що діти з пригніченими почуттями - це, як правило, діти з пригніченим інтелектом, збідненою думкою, які

виросли в умовах депривації. Відмінною особливістю системи Сухомлинського, вважає дослідник, стало людинознавство, розуміння дітей, любов і повагу до них, співробітництво. Вихователь постійно відкривав в дитині нове, спостерігав людину в процесі її становлення.

Отже, система Сухомлинського відрізнялася рішучим запереченням бездуховності і формалізму, а також чітко вираженим особистісно-ціннісним підходом. Педагог вважав: нехай вихованець буде непокірним, свавільним - це незрівнянно краще, ніж безмовна покірність, безвольність. Справжнє виховання виникає за умови, якщо діти відчувають себе не тільки вихованцями, а й починають відчувати відповідальність за долю інших людей. Духовно-моральне виховання по праву вважається системоутворюючим елементом в процесі формування особистісно-ціннісного ставлення дітей не тільки до різних феноменів навколишньої дійсності, а й до самих себе. Сухомлинський вважав, що доброта, краса, щастя, істина, честь, свобода, моральність, борг, гідність, справедливість - найважливіші аксіологічні чинники виховання особистості. Для Сухомлинського робити добро для інших було здійсненням добра і для самого себе, будівництвом самого себе. Це виявлення бажання бути хорошим представляло собою величезну духовну роботу, величезну витрату духовних сил.

На думку М. Чепіль сьогодні, коли у сучасних умовах змінюються наукові парадигми, практичні підходи й методи, ідеї педагога-гуманіста В. Сухомлинського, який виступив продовжувачем найкращих традицій світової та української педагогіки, залишаються актуальними. Нові соціокультурні реалії потребують нових форм і технологій роботи, особистісно розвивальна спрямованість яких може бути збагачена здобутками, знахідками і педагогічними відкриттями В. Сухомлинського. Дослідниця вважає, що знання ідей педагогіки добра і любові є основою для формування особистості гуманістичної цивілізації, а творче використання теоретичних знахідок і педагогічно цінного досвіду видатного педагога сприятиме становленню Людини, її духовної суті, моральності [5]. Так, великий педагог Сухомлинський мовив: «Коли світиш іншим – сгоряй», - говорить стародавня клятва лікарів. Я намагався, щоб ця істина захочувала хлопчиків і дівчаток, облагороджувати їхні серця, пробуджувала почуття власної гідності. Справжнє щастя – служити людям. Цю ідею я намагався пронести через все, про що думали і що робили мої вихованці. Підлітків хвилювали розповіді про подвиги задля щастя людей. Але це тільки преша сходінка громадянського виховання. Безпосереднім стимулом світити іншим є переживання того, що людина робить».

Як зауважує дослідник І. Тимошук, чільне місце у структурі ціннісних орієнтацій посідають гуманістичні цінності, в основі яких є ставлення до людини та продуктів її діяльності. Засвоєння норм гуманних взаємин, стверджував В. Сухомлинський, є важливим етапом формування гуманістичної поведінки. Остання, на його думку, стає досягненням особистості лише за умови, що її активна діяльність несе в собі загальнолюдські цінності. Їх формування є необхідною умовою духовного та професійного становлення будь-якої особистості. Особливо це стосується майбутніх медиків, які за родом своєї діяльності мають демонструвати найвище виявлення людяності, чуйності, терпимості, відповідальності та турботи за іншу людину. Формування гуманістичних цінностей, як доведено вченими, створюються на основі їх усвідомлення суб'єктом як особистісно значущих, розуміння їх необхідності, корисності, приємного для себе [6].

Отже, на думку багатьох дослідників, зокрема, З. Шарлович, виховні концепції В. Сухомлинського корисні не тільки для вчителів, які виховують та навчають

дошкільнят та школярів. Вони співзвучні, зокрема, із підготовкою спеціалістів медичного профіля, адже професія медичного працівника передбачає наявність цілої низки рис характеру, на вихованні яких акцентує увагу великий педагог, які мають відповідати психогамі медика, а саме: прояв милосердя, терпимості, терплячості, доброти тощо. Всі ці якості мають базуватися на бажанні безкорисливої допомоги, прояву жертвовності, щедрості, толерантності. Діяльність спеціаліста медицини потребує прояву особистісних якостей по відношенню до пацієнта та його родини, що базуються на моральних принципах: честь, сумління, благородство. Моральні цінності закладаються з дитинства, однак щоб вони назавжди закріпилися в свідомості медичного спеціаліста та використовувалися у побудові взаємин та комунікації, особливий акцент на їх формуванні ставиться у вищому медичному навчальному закладі [7].

Дійсно, у дослідженнях щодо виховання професійних медичних працівників і до сьогодні йдеться про недостатність напрацювань щодо вкладання у студентів гуманістичних концептів. Так, вважає Р. Слухеньська, в умовах сучасних екологічних проблем у зв'язку із загостренням актуальності проблеми охорони і зміцнення здоров'я людей постають нові вимоги до змісту та якості підготовки майбутніх лікарів з високим рівнем сформованості професійно значущих рис і духовно-творчого потенціалу, які здатні якісно й сумлінно виконувати свої професійні функції та соціальну роль. Особливо загострюється проблема правильних акцентів у навчанні студентів медичних вищих навчальних закладів з метою формування і розвитку не тільки професійної компетентності високого рівня, а й духовно-творчого потенціалу майбутніх лікарів, що є невід'ємним складником загальної та фахової культури та професіоналізму, одним із основних показників моральної і громадської зрілості особистості лікаря з сукупністю взаємопов'язаних суспільно цінних рис, більшість з яких формуються у процесі професійної підготовки.

Підготовка майбутніх лікарів - це надзвичайно важливий складник вітчизняної системи освіти, концептуальні ідеї якої базуються на положеннях Конституції України, Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), «Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті», Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту». Наразі спостерігається певна невідповідність професійної підготовки майбутніх лікарів потребам суспільства у високо духовних і толерантних медичних працівниках; існують певні суперечності між сучасними потребами ринку праці в медичній галузі й соціальним замовленням, що зумовлюють необхідність професійної підготовки майбутнього лікаря, здатного до гармонійного саморозвитку та постійного самовдосконалення свого клінічного (творчого) мислення, самоаналізу та самооцінки власної діяльності, а також спроможного швидко й адекватно реагувати на потреби суспільства, бути професійно компетентним, духовно багатим, творчо активним [8].

Загальновідомо, що професійно-етична культура медичних працівників – це сукупність моральних цінностей та етичних норм, які стали внутрішніми особистісними переконаннями і спрямовують професійну діяльність медиків на формування і відтворення морально-етичних вимог суспільства, наповнюють професійним змістом і загальнокультурною спрямованістю процеси діяльності, відображаючи досягнутий у професійній діяльності рівень майстерності й формуючи відповідальне ставлення до праці. На думку науковця, сформованість професійно-етичної культури медичного працівника органічно поєднує моральну свідомість (ціннісно-змістовий аспект), моральну діяльність (емоційно-діяльнісний аспект) та моральні відносини (комунікативно-соціальний аспект). Вимоги до професійно-

етичної культури фахівців медичного профілю умовно поділяємо на особистісні, медико-професійні, соціально значущі.

При цьому, комплексність поняття професійно-етичної культури медика виявляється в тому, що критеріями її формування є не лише знання, а й переконання: моральна зрілість медичного працівника полягає в єдності емоційного та практичного аспектів його діяльності. У структурі професійно-етичної культури медичного працівника виділяємо шість компонентів: мотиваційний, що відображає інтерес до формування професійної компетентності, необхідних морально-етичних якостей; аксіологічний, який розкриває професійно-етичну культуру як сукупність певних цінностей; когнітивний, що забезпечує здатність отримувати ключові кваліфікації та професійні компетенції; операційно-діяльнісний, що виступає як сукупність способів і засобів діяльності медичного персоналу; особистісно-рефлексивний розкриває професійно-етичну культуру як специфічний спосіб реалізації сутнісних сил людини; креативний, який є свідченням спроможності медичного працівника до творчості у професії [9].

Такої ж думки щодо значущості та цінності формування професійної культури медика-студента дотримується і дослідниця О. Андрійчук, пропонуючи трикомпонентну модель фаху майбутнього медика-студента, яка включає особистісний компонент (загальний емоційний стан, тип нервової системи, задатки, здібності), гуманістичний компонент (гуманістичні спрямованість, знання та інтерес, готовність до використання гуманістичних знань), виховний компонент (знання правил поведінки, правові знання, моральні знання, релігійний вплив) [10].

Дослідниці Л.В. Фоміна та Т.В. Скорбач в своїй науковій праці зауважують: на сьогодні вища школа, як ніколи, потребує кардинальних змін у процесі формування морально-професійних цінностей студентської молоді. Формування особистості сучасного лікаря – дуже непроста проблема, серед основних пріоритетів якого професійне та духовне формування студента, поєднання професіоналізму і теоретичної підготовки з високою культурою. В українській педагогіці завжди цінувалися такі якості, як: доброта, співчуття, а моральне відродження суспільства вбачалося через віру в любов, доброту та милосердя, розуміння почуттів іншої людини. Високий рівень і здатність до емпатії. У вирішення цієї проблеми зробили значний внесок вітчизняні та зарубіжні педагоги, в тому числі В. О. Сухомлинський. Так, педагоги розробляли свої концепції виховання на принципах моральності та гуманізму, на особливому ставленні до слабшого, розвивали культуру милосердя в педагогіці. Історія освіти знає випадки, коли лікар не допускався до медичної практики, якщо не мав ступеня бакалавра мистецтв. Гуманітарна освіта була обов'язковою для майбутніх лікарів. Тож, на їх думку, виховна мета практичних занять гуманітарного циклу має бути спрямована на засвоєння принципів загальнолюдської моралі – працелюбності, співчуття, правди, доброти, справедливості та інших чеснот; шанобливе ставлення до звичаїв, культури, традицій українців; виховання духовної культури особистості та світоглядної позиції [11].

Отже, актуальні й на сьогодні ідеї В.О. Сухомлинського можуть і мають бути застосовані під час виховання та становлення молодих лікарів. Бо, як зазначав великий педагог, «немає в світі більш гуманної професії, ніж професії лікаря та педагога. До останньої хвилини бореться лікар за людське життя, ніколи він не дасть відчутти хворому, що його стан поганий, навіть безнадійний. Це абетка лікарської етики. Ми, вчителі, повинні розвивати, поглиблювати в своїх колективах нашу педагогічну етику, затверджувати гуманний початок у вихованні як найважливішу рису педагогічної культури кожного вчителя. Це ціла область нашої педагогічної

праці, область майже не досліджена і в багатьох школах забута, хоча й про чуткість, гуманізм, турботливість загальних розмов немало».

Список використаних джерел:

1. Науковий вісник Миколаївського державного університету : зб. наук. праць. Педагогічні науки. Вип. 8. [Василь Сухомлинський і сучасність: особистість у навколишньому середовищі : XI Всеукр. пед. читання] / Миколаїв. держ. ун-т ім. В.О. Сухомлинського; [редкол.: Андрущенко В. П., Бех І. Д., Богуш А. М. [та ін.]. - Миколаїв : МДУ, 2004. - 401 с.
2. Н.І. Ревнюк. В.О. Сухомлинський: Виховні основи формування особистості/ <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/2284-vo-suhomlinskij-pro-vihovni-osnovi-formuvannja-osobistosti.html>.
3. Сухомлинська О. В. О. Сухомлинський і моральне виховання: трансформація педагогічних цінностей / О. Сухомлинська // Рідна школа. - 2010. - № 3. - С. 3-7. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2010_3_3.
4. Галагузова М. (ред.). Історія соціальної педагогіки / https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/galag/index.php.
5. Марія Чепіль. Ідея добра і любові у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського/ Молодь і ринок №1 (84), 2012, с. 37-41.
6. І.Тимошук. Формування в студентів адекватних уявлень про сутність гуманістичних цінностей/ Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. – Випуск 6 / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. - Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – 701 с. 620-624.
7. З.П. Шарлович, Акмеологічний аспект розвитку професійної майстерності спеціаліста медсестринства через післядипломну освіту на опорних ідеях В. О. Сухомлинського/ Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка, 2017, с. 162-164, <http://eprints.zu.edu.ua/26198/1/29.pdf>.
8. Р.В. Слухенська. Педагогічні умови формування духовно-творчого потенціалу майбутніх лікарів// Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2014 р. Вип. 38 (91), с. 302-307, http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pfto_2014_38_43.
9. Колісник-Гуменюк Ю. І. Формування професійно-етичної культури майбутніх фахівців у процесі гуманітарної підготовки в медичних коледжах, Львів, 2012, http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24610/1/Dysertatsiia_Kolisnyk-Humeniuk.pdf.
10. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки (автореферат), Київ, 2003, <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/15875/1/Andrijchuk.pdf>.
11. Л.В. Фоміна, Т.В. Скорбач. Формування морально-професійних цінностей майбутнього лікаря в процесі навчання/ Сучасні концепції викладання природничих дисциплін в медичних освітніх закладах (біологія, фізика, хімія, педагогіка, психологія): Матеріали X Міжрегіональної науково-методичної інтернет-конференції, 5–6 грудня 2017 р. — Харків: МіФ, 2017. — 241 с., с. 75-76.